

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.7.5](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.5)

УДК 656.078.1.001.891.3

*I. Р. Тимечко,
д. е. н., старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»
ORCID ID: 0000-0002-7022-9412*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*I. Tymechko
Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher,
State Institution «Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine»*

CONCEPTUALIZATION OF MANAGING THE TERRITORIAL COMMUNITIES' DEVELOPMENT ASSETS

В статті розкрито передумови та підстави для розробки концептуальних засад розвитку територіальної громади. Запропоновано актив-орієнтований підхід розвитку територіальної громади – концентрацію на можливостях і ресурсах громади й стимулювання використання цих можливостей для підвищення конкурентоспроможності останньої. Визначено активи розвитку територіальної громади. Означено роль суб'єктів територіальної громади в контексті управління активами розвитку. Виділено тріаду інтересів територіальної громади: державний інтерес, інтерес громади (спільний інтерес), інтерес суб'єктів (індивідуальний інтерес). Виокремлено принципи доброго врядування для забезпечення доброго місцевого й регіонального управління у країнах – членах Ради Європи стосується низки завдань, зокрема, щодо внутрішніх взаємовідносин між місцевою і регіональною владою, їхніх відносин з іншими органами влади та громадянами. Запропоновано правила, яких слід дотримуватись в процесі управління активами територіальної громади.

The article reveals the development of the territorial community for the development of conceptual ambushes. Proponents of asset-planning for the development of the territorial community - focusing on the capabilities and resources of the community and stimulating the development of opportunities for the development of the competitiveness of the community. The following activities are assigned to the development of the territorial community: (1) the human asset - knowledge, ministry, tips and information; (2) social activities of the community, organization and institute, including the norms of mutual relations and mutual trust, such as being in the middle of the community; (3) political activity is based on the ability to invest in resources; (4) financial assets hunt for resources, tied with a penny and access to finance, for example, sparing, come, grants are scarce; (5) cultural values - the value of values and going to life, which may be both economical and non-economical; (6) infrastructure assets; (7) natural assets; (8) information asset. The role of sub-entities of the territorial community in the context of asset management and development is indicated. A triad of interests of the territorial community has been seen: state interest, interest of the community (social interest), interest of subordinates (individual interest). The principle of good design is imperative for the preservation of good religious and regional government in the countries

- members For the sake of Europe, the buildings are low, the winter season, even the internal government bodies of the local government The rules have been proclaimed to be followed in the process of managing the assets of the territorial community. The criteria for the priority capitalization of the assets of the territorial community have been determined: (1) the activities of managing the assets of the territorial communities are drawn from the brutal needs, sponucal motives to deprive consumers, interest and deprive the stench of playing a leading role. (2) economically and efficiently vicarious land of territorial communities in the interests of their inhabitants.

Ключові слова: територіальна громада; активи розвитку територіальної громади; актив; інтереси територіальної громади; управління активами територіальної громади.

Keywords: territorial community; active development of the territorial community; asset; interests of the territorial community; asset management of the territorial community.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Розвиток громади завжди мав різноманітний набір цілей: вирішення місцевих проблем (наприклад, безробіття та бідність), вирішення проблем нерівності, сприяння демократії та згуртованості тощо, що визначено різними концепціями, включаючи місцевий економічний розвиток, надання послуг, програми житла, інтегрованого планування та професійного навчання. Зосередившись на сильних сторонах та активах територіальних громад дозволяє створити зовсім іншу картину до тієї, що базується на потребах. Відмінність між потребами та активами не означає, що суб'єкти повинні приймати рішення застосовувати той чи інший підхід. У багатьох випадках може мати сенс розпочати з виявлення активів громади, а пізніше оцінити його потреби. Обговорення потреб і проблем майже неминуче в процесах розвитку громади і часто слугує для мобілізації мешканців. Проблема, що стосується виключно потреб, полягає в тому, що громада часто негайно переходить до вирішення проблеми, а не до визначення цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Вчений Д. Кретцманн [7] наголошує, якщо зосередитись виключно на потребах громади, багато з яких активів можуть бути втрачені, зокрема: навички та вміння окремих людей у громаді та активність людей (захоплення спільнотою та вміння налагоджувати зв'язки); громадські організації та мережі (асоціації) та те, що вони пропонують (або можуть запропонувати) громаді; інституції (неурядові організації, підприємства тощо) вже пов'язані із громадою; фізичне середовище (як природне, так і побудоване); неформальна економіка (наприклад, люди обмінюються товарами та послугами, добровільна робота), а також традиційна економіка (наприклад, виробництво, споживання), тобто місцева економіка в широкому плані; історія, культура та спадщина громади.

Поділяємо думку Мелвіна Олівера [9] (колишній віце-президент Фонду Форда), який наголошує на важливості активів як особливого виду ресурсів - це «запас», який можна залучити на розбудову чи розвиток, а також ресурс, що можна передавати наступним поколінням. Наприклад Т. Пікетті активи, що не пов'язані із людиною, якими можна володіти і які можна обміняти на певному ринку, розглядає як «капітал». При цьому виключаючи «людський капітал», що складається з робочої сили індивіда, кваліфікації, професійної підготовки та здібностей. Людський капітал не може належати іншій людині чи продаватися на ринку, це його ключова відмінність від інших форм капіталу. На думку вченого капітал включає всі форми нерухомості, а також фінансовий і професійний капітал (заводи, інфраструктуру, обладнання, патенти тощо), використовувані фірмами та державними органами. На нашу думку, важливо враховувати людські активи в контексті розвитку територіальних громад, оцінювати, пов'язувати та комбінувати їх з іншими активами. У книзі «Капітал у ХХІ столітті» (Т. Пікетті) зазначено, що капітал може належати приватним особам («приватний капітал») чи уряду, або органам влади («державний капітал»), проміжні форми колективної власності, що належать «юридичним особам» (такими суб'єктами як фонди та церкви).

Метою статті є концептуалізація розвитку територіальної громади на основі активів.

Виклад основного матеріалу.

Слід відмітити, що згідно з Конституцією України [14] територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності (Стаття 143). Територіальним громадам [16] сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини. Метою наділення територіальних громад правом комунальної власності є в першу чергу

використання майнових об'єктів для задоволення нагальних потреб жителів цих громад у невідкладних послугах, і лише в другу чергу право цієї форми власності призначено для доцільного, економного та ефективного використання майна територіальних громад в інших інтересах їх жителів.

Виходячи з зазначеного критеріями пріоритетності капіталізації активів територіальної громади є: (1) задоволення нагальних потреб жителів цих громад у невідкладних послугах. Дії щодо управління активами територіальних громад впливають з нагальних потреб, спонукальними мотивами є лише ці потреби, інтереси і лише вони відіграють головну роль; (2) доцільне, економне та ефективне використання майна територіальних громад в інших інтересах їх жителів (рис. 1).

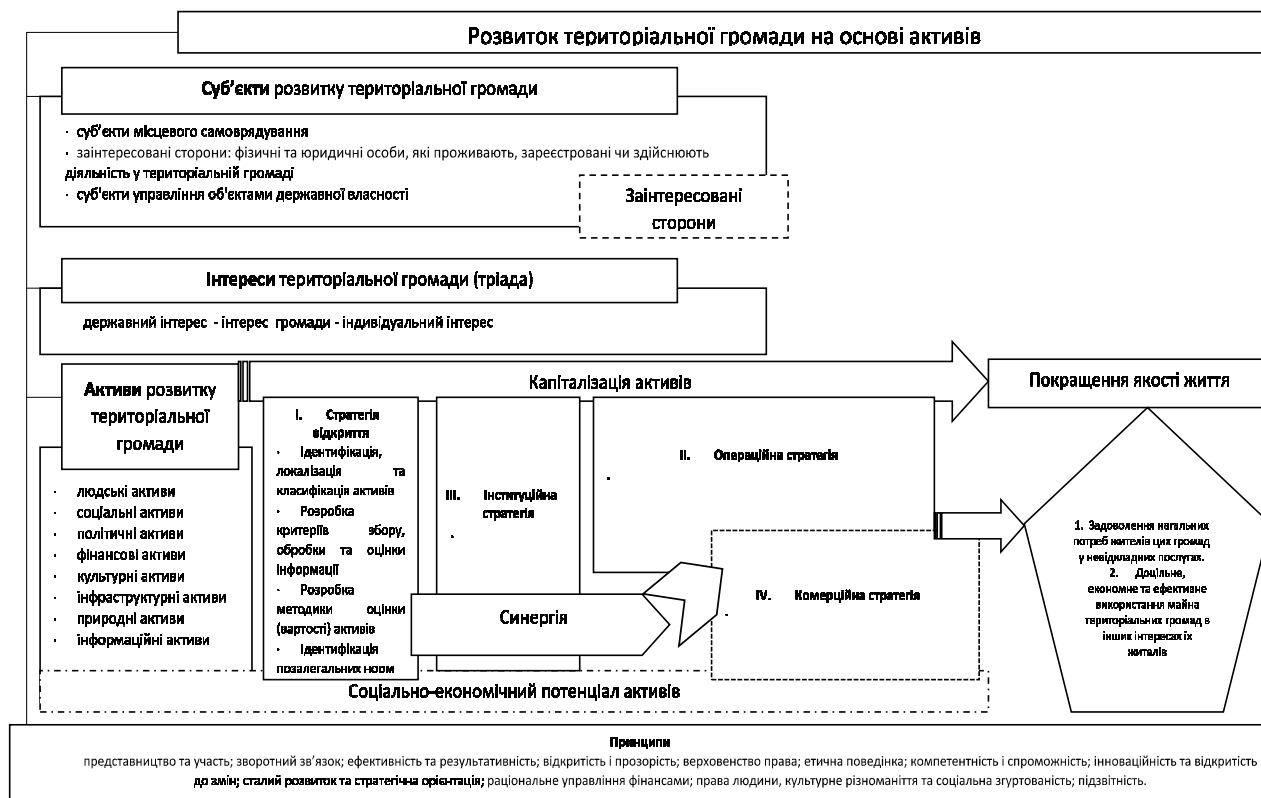

Рис. 1. Концептуалізація розвитку територіальної громади на основі активів.

Розроблено автором

Ернандо де Сото зазначає, що власність – це не матеріальний об'єкт і не головна властивість активу, а юридичне вираження економічно важливого консенсусу стосовно активів. Тобто власність – це не самі активи, а консенсус між людьми про те, як активами володіти, користуватись та обмінюватись. На думку вченого завдання, яке стоїть перед владою, інтегрувати формальні і позалегалітні правові норми, які існують в Україні. Власність – це сфера, де ідентифікують та оцінюють активи, комбінують та пов'язують їх з іншими активами.

Де Сото виокремлює мертвий капітал. Капітал, подібно енергії, - прихована вартість, щоб реалізувати її, слід не просто дивитись на активи як-вони-є, а й мислити як-вони-можуть-бути [13]. Капітал потребує процесу, що виражає економічний потенціал активу в формі для додаткового виробництва. На Заході перетворення активу на капітал починається з описання та впорядкування найкорисніших в економічному й соціальному планах властивостей активу.

Активи розвитку територіальної громади:

1. Людські активи – знання, вміння, навички та інформація, якими володіють жителі територіальної громади. Вміння та навички, що забезпечують спроможність людям самовдосконалюватись, заробляти на життя, зміцнювати громаду та робити внески в громадські організації.

Важливо звернути увагу на: доступ до освіти та розвиток знань, навчання та формування навичок, діяльності та зусилля з розбудови та розширення місцевого управління.

2. Соціальні активи це мережі, організації та інститути, включаючи норми взаємності та взаємної довіри, які існують всередині громади. Тісні зв'язки, які будують згуртованість спільноти, а також слабші зв'язки зовні, які сприяють реалізації широкомасштабних завдань.

3. Політичні активи стосуються спроможності спільноти впливати на розподіл ресурсів. Спроможність впливати з застосуванням правил, норм та стандартів. доступ до окремих людей та груп, що можуть впливати на рішення.

Це спроможність трансформувати цінності громади у стандарти та правила, що визначають серед іншого розподіл та доступ до інших активів.

4. Фінансові активи охоплюють ресурси, пов'язані з грошима та доступом до фінансування, наприклад заощадження, доходи, гранти тощо. Фінансовий актив може бути генерований внутрішньо або через громадські об'єднання, бізнес та уряд.

5. Культурні цінності - це цінності та підходи до життя, що мають як економічні, так і неекономічні вигоди. Цінності, норми, вірування та традиції, які люди успадковують від сім'ї, школи та громади. Також включає товари, вироблені в певний час і місце (наприклад, картини, книги), що мають історичне чи культурне значення. Культурні заходи / фестивалі; музична спадщина, бібліотеки; музеї; історичні асоціації.

6. Інфраструктурні активи відносяться до всього, що фізично зроблено людьми, включають житло, заводи, школи, дороги, громадські центри, енергосистеми, системи водопостачання та каналізації, телекомунікаційну інфраструктуру, бази відпочинку, транспортні системи тощо.

7. Природні активи - ландшафт, повітря, вода, ґрунт та біорізноманіття рослин і тварин.

8. Інформаційний актив – дані. Як впливає з концептуальної моделі зв'язку між даними і процесом розвитку [12], дані самі по собі не вирішують проблем розвитку: головними дійовими особами, які перетворюють дані в корисну інформацію, здатну створювати важливі знання, є люди.

Слід відмітити, що ринкова економіка функціонує в умовах асиметричної інформації. У реальній економіці інформація, на основі якої суб'єкти територіальної громади приймають рішення, складна й багатогранна, доступність до інформації різна, що призводить до послаблення мотивів громад до капіталізації активів, в умовах асиметричної інформації підвищується регулююча роль держави. Дані, як і капітал, земля і праця, є одним з факторів досягнення цілей розвитку у всіх трьох каналах: 1) використання даних урядами і міжнародними організаціями на підтримку розробки державної політики на основі доказів; 2) використання даних громадськістю в цілях моніторингу та впливу на прийняття управлінських рішень на всіх рівнях, а також окремими громадянами з метою здійснення контролю і отримання доступу до державних і комерційних послуг; 3) використання даних приватними підприємствами в процесі виробництва, що стимулює їх власне зростання і розвиток економіки в цілому. Однак, на відміну від капіталу, землі і праці, одноразове використання даних не зменшує їх цінності. Дані, які зібрані для однієї мети, можуть бути повторно використані для абсолютно іншої мети.

Відзначаємо, що більшість заходів з розвитку громади базуються на цих формах активів громади, проте, спостерігаємо недостатнє використання активів громади, зокрема: мешканці можуть мати навички чи досвід, який не відповідає місцевому попиту; домогосподарства можуть мати заощадження, які інвестують поза громадою; природні ресурси, які потенційно можуть мати економічне значення для громади. Якщо громади інвестують в активи в межах громади, які в майбутньому можуть створити переваги в покращенні якості життя мешканців. Наприклад, інвестиції в освіту та навчання (людський капітал) може принести додаткові переваги для робітників. Інвестиції в соціальні відносини (соціальний капітал) породжують соціальні ресурси, які можуть бути використані пізніше.

Суб'єкти управління активами розвитку територіальних громад.

1. Суб'єкти місцевого самоврядування. Територіальній громаді належить майно у комунальній власності, у тому числі грошові кошти. Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування:

- ✓ управляють майном, що є в комунальній власності;
 - ✓ затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їхнє виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їхнє виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону;
 - ✓ забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їхніх результатів;
 - ✓ утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації та установи, а також здійснюють контроль за їхньою діяльністю;
 - ✓ вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.
2. Суб'єкти управління об'єктами державної власності:
- ✓ Кабінет Міністрів України;
 - ✓ Фонд державного майна України;
 - ✓ міністерства та інші органи виконавчої влади (далі – повноважені органи управління);
 - ✓ органи, які здійснюють управління державним майном відповідно до повноважень, визначених окремими законами;
 - ✓ державні господарські об'єднання, державні холдингові компанії, інші державні господарські організації (далі – господарські структури);
 - ✓ юридичні та фізичні особи, які виконують функції з управління корпоративними правами держави (далі – уповноважені особи);
 - ✓ Національна академія наук України, галузеві академії наук.

Заінтересовані сторони: фізичні та юридичні особи, які проживають, зареєстровані чи здійснюють діяльність у територіальній громаді. В процесі капіталізації активів територіальної громади долучаються суб'єкти (заінтересовані сторони) за межами територіальної громади.

Інтереси територіальної громади в державі ґрунтуються на «тріаді інтересів»: державний інтерес; інтерес громади (спільний інтерес, враховуючи індивідуальний інтерес); інтерес суб'єктів (індивідуальний інтерес).

Виходячи з того, що результативне управління активами територіальних громад передбачає задоволення нагальних потреб жителів, слід зауважити - як правило, жителі – члени територіальної громади

мають різні думки. Ці думки варіюють від уявлення про те, що є благом, до небажання змінювати що-небудь у своєму житті. Як вже зазначали, що потреби жителів досить різноманітні, що впливає на прийняття рішень. І тут важливо відзначувати державний інтерес – дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя згідно з Конституцією України.

Важливо відмітити, що дії, які здійснюються в інтересах громади (жителів), здійснюються через органи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, громадські об'єднання тощо. Тобто метою вказаних інституцій є підтримка і просування інтересів громади. Однак допустиме існування інституцій, які можуть ігнорувати необхідність сприяння інтересам своїх жителів, а слугувати інтересам певних осіб.

Інтереси громади (спільний), зароджуючись у кожній окремій особистості, що ідентифікує себе як члена територіальної громади, первісно усвідомлюються як такі, що є спільними з іншими особами і можуть бути реалізованими лише за допомогою спільних дій. Інтереси громади, зумовлені соціально-економічними, територіальними, історичними та іншими особливостями існування та функціонування територіальних громад, спрямовуються на забезпечення належних умов для їхньої життєдіяльності й розвитку.

Інтерес суб'єктів (індивідуальний) – рушійна сила і є надзвичайно важливим компонентом у питаннях управління активами територіальних громад. Усі члени територіальної громади є носіями спільних інтересів.

Слід відмітити, що інтереси конкретного жителя – члена територіальної громади можуть нести в собі як позитивний, так і негативний соціально-економічний потенціал, тобто збігатися або не збігатися з інтересами громади та держави. Таке взаємне врахування всієї сукупності інтересів, що складаються на рівні територіальної громади, їхні взаємокомпромісність і гармонізація є гарантом визнання, існування і функціонування територіальної громади.

Так, вчений К. Ерроу дійшов висновку, що соціальна функція вибору, котра показує зв'язок між індивідуальними перевагами і колективним вибором, повинна відповідати, проте не відповідає одночасно чотирьом вимогам [17]:

- ✓ перехідності, якщо колективний вибір А прийнятніший, ніж вибір Б, а вибір Б – чим вибір В, то вибір А прийнятніший, ніж вибір С;
- ✓ принцип Парето-ефективності: альтернативне рішення не може бути вибране, якщо при цьому існує інша альтернатива, що реалізовується, поліпшує життя деяких жителів – членів територіальної громади і не погіршує умов життєдіяльності іншим жителям;
- ✓ відсутності диктатури, що нав'язує свої переваги жителям територіальної громади;
- ✓ незалежності сторонніх альтернатив: вибір між А і Б залишається незмінним, якщо вводиться третій, логічно допустимий, але нездійснений варіант С.

К. Ерроу та Р. Лукас вказують на те, що будувати теорії в умовах невизначеності неможливо. Лауреат Нобелівської премії з економіки Д. Норт виділив у цьому понятті кілька рівнів [15]: невизначеність, яка може бути зменшена за збільшення інформації в рамках існуючого обсягу знань; невизначеність, яка може бути зменшена за збільшення обсягу знань в рамках існуючого інституційного каркаса; невизначеність, яка може бути зменшена тільки за допомогою зміни інституційного каркаса; невизначеність, характерна для нових, що не зустрічалися раніше, ситуацій, яка тягне за собою зміну структури переконань; залишкова невизначеність, яка виступає основою для «ірраціональних» переконань.

Проте доцільно зауважити, що територіальна громада, базуючись на інституційному підході, це об'єднання індивідів із власними функціями корисності та інтересами, як було зазначено. Учений М. Олсон заперечує припущення, згідно з яким можливість отримання спільного виграшу достатня для того, щоб породити спільну дію, спрямовану на досягнення мети. Допускаємо, що член територіальної громади, який не може бути вилучений з одержувачів вигоди від керування, користування, формування спільним активом, має мало стимулів для того, щоб добровільно долучатися до процесу. Слід відмітити, що згідно з Конституцією України: кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону (Стаття 13). Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу.

Інтерес громади важливий в процесі прийняття рішень щодо управління майном, коштами, землею та природними ресурсами, що є у комунальній власності. Адже, коли економічна політика визначається широкими інтересами, що поширюються на більшість одержувачів вигоди, спостерігається тенденція вибору щодо ефективної політики, яка принесе позитивні економічні результати. Але коли вузькі інтереси організовані, вони можуть відігравати важливу роль, а отже, генерувати економічно та соціально неефективну політику і бідність. У цьому разі жителі обирають інший шлях, наприклад, міграцію. І в подальшому прагнуть повторити дії, що асоціюються у них із задоволенням потреб, і навпаки, уникають дій, що асоціюються з недостатнім їх задоволенням. Або ж житель територіальної громади модифікує свою поведінку залежно від «сили тиску» на неї та згідно зі своїми інтересами, однак вирватися за межі тандему «громада-держава» цілком не може, відчуваючи на собі домінуючі їхніх інтересів, що змушує погоджувати свою поведінку відповідно до них.

У результаті виникають інтереси і чим вони різноманітніші, тим менша ймовірність, що жителі, які мають будь-який інтерес, зможуть забезпечити його за рахунок простої більшості в громаді. Тому зростає ймовірність появи складних форм обміну, пошуку нових форм вирішення проблем, пов'язаних зі створенням коаліцій.

Учені з питань культурної антропології доводять, що функція різних ціннісних орієнтацій полягає в забезпеченні «культурної відповідності»: зміна цінностей – це еволюційний процес, під час якого «природний відбір» проходять ті цінності, що найбільшою мірою придатні для життя в конкретних життєвих умовах.

Запропоновано такі гіпотези самоорганізації громади, що мають важливе значення для інтегрованого розвитку територіальної громади через налагодження взаємодії суб'єктів:

- ✓ контактна гіпотеза: чим більше людей взаємодіють між собою, тим більше шансів, що вони стають близькими [3];
- ✓ якість взаємодії: чим позитивніший досвід і відносини, тим тісніший зв'язок. Успіх сприяє згуртованості [2];
- ✓ закриття подій: якщо взаємодія є неоднозначною і завдання громади залишаються невирішеними, злагодженість групи гальмуватиметься [5];
- ✓ загальна гіпотеза подій: чим важливіший спільний захід для тих, хто бере участь, тим більше об'єднання [11];
- ✓ інвестиції: сприяють більше, ніж просто підтримка інфраструктури та когнітивного дисонансу. Інвестиції визначають значення члена в історії громади та поточного стану [10]. Наприклад, члени громади, які вклали час і гроші в неї, ймовірно, відчуватимуть вплив життєвих подій цієї громади;
- ✓ вплив честі і приниження на членів громади: винагорода або приниження в присутності громади істотно впливає на привабливість останньої для людини [6];
- ✓ духовний зв'язок: присутній тією чи іншою мірою у всіх громадах; Д. Бернард [1] називає цей чинник «спільність духу».

Отож важливо наскільки корисною для результатів, досягнутих територіальною громадою, є дія кожного окремого її суб'єкта, а їхня кількість відходить на другий план. Відзначаємо важливість згуртованості та самоорганізації територіальної громади.

До того, що становить предмет володіння дуже великої кількості людей, додається найменша турбота, оскільки люди дбають більше про те, що належить особисто їм, і менше піклуються про те, що є загальним. Дослідник У. Ллойд у 1833 році накидав нарис теорії громад, в якому передбачалося, що люди будуть схильні марнотратно використовувати майно, яке перебуває в їхньому спільному володінні [8]. Е. Гордон стверджує, що багатство, яким розпоряджаються всі, ніким не ціниться [4]. Модель Хардіна часто формалізується у вигляді гри як «дилема в'язня». «Трагедія спільного», «дилема в'язня» й логіка колективної дії становлять собою тісно пов'язані концепції. У центрі знаходиться проблема «халявщика»: якщо позицію «халявщика» виберуть всі учасники, то спільне благо не буде вироблено. Тобто в процесі прийняття рішення всі можуть піддатися спокусі отримати спільне благо задарма, а отже, можна прийти до такого результату, якого не бажав ніхто. З іншого боку, якщо свій внесок робитимуть лише деякі учасники, а решта будуть «халявщиками», це виразиться в такому рівні спільних вигід, який буде нижчим від оптимального. Називаючи умови експлуатації спільного ресурсу «трагедією спільного», «проблемою колективної дії», «дилемою в'язня», «ресурсом загального доступу» або навіть «ресурсами, що знаходяться в колективній власності», дослідник часто хоче сформулювати образ безпорадних індивідів, яких затягнуло в неблаганний процес руйнування їхніх власних ресурсів. Однак дослідники стали вважати, що більшість ресурсів дійсно схожа на ті, які описуються цими моделями. Звідси й виникає апіорне припущення, згідно з яким індивіди опиняються в безвихідній пастці. Не дивно, що й рекомендації щодо економічної політики, які надаються з цих позицій, також несуть на собі відбиток безвиході.

Однак невизначеність не є відхиленням від норми, це фундаментальна умова, відповідальна за розвиток структури соціальної організації в ході історії і в доісторичні часи.

Висновки.

У процесі управління активами територіальної громади, слід дотримуватися таких правил:

- ✓ жителі мають право брати участь в ухваленні рішень, які зачіпають їхні інтереси;
- ✓ враховувати й узгоджувати індивідуальні інтереси жителів – членів територіальної громади. Доцільно зважати на ірраціональний початок прийняття ними рішень з питань керування спільними ресурсами, що призводить до результатів відповідно до концепцій «трагедія спільного», «дилема в'язня» і «логіка колективних дій».
- ✓ жителі мають право прагнути до створення середовища, якого вони хочуть;
- ✓ жителі мають право приймати обґрунтовані рішення і відхиляти чи модифікувати нав'язані ззовні умови. У центрі уваги розвитку громади лежить здатність людей самостійно та ефективно вирішувати критичні проблеми в ній;
- ✓ безпосередня участь жителів – членів територіальної громади в управлінні нею є кращим способом ведення бізнесу спільноти;
- ✓ максимальне посилення людської взаємодії в територіальній громаді формує довіру та збільшить потенціал для позитивного результату розвитку. Формування суспільного діалогу і взаємодії між громадянами мотивуватиме їх працювати від імені своєї громади;
- ✓ справедливість, відповідальність за прийнятті рішення. Важливо здійснювати постійний моніторинг поведінки членів територіальної громади та громадський контроль;
- ✓ специфікація та захищеність прав власності (доступу до ресурсів);
- ✓ санкції (спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи).

Список літератури.

1. Bernard J. S. (1973), *The sociology of community*. Glenview, IL: Scott, Foresman.
2. Cook S. (1970), *Motives in conceptual analysis of attitude related behavior. Proceedings of the Nebraska Symposium on Motivation*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

3. Festinger L. (1953), Group attraction and membership. *Group dynamics: Research and theory*. Evanston, IL: Row, Peterson.
4. Gordon H. S. (1954), The Economic Theory of a Common-Property Resource: The Fishery. *Journal of Political Economy*. №62. P. 124–142.
5. Hamblin C. L. (1958), Questions. *The Australasian Journal of Philosophy*. Vol. 36. P. 159–168.
6. James A. and Lott A. (1964), Reward frequency and the formation of positive attitudes toward group members. *Journal of Social Psychology*, P. 1–115.
7. Kretzmann, J. P. (2010). Asset-based strategies for building resilient communities. *Handbook of adult resilience*. New York: Guilford Press.
8. Lloyd W. F. (1977), On the Checks to Population. In *Managing the Commons/* eds. G. Hardin and J. Baden. San Francisco: Freeman, P. 8–15.
9. Oliver, M. (2001). Foreword. In T. M. Shapiro & E. N. Wolff (Eds.), *Assets for the poor: The benefits of spreading asset ownership*. New York: Russell Sage Foundation
10. Peterson J. A. and Martens R. (1972), Success and residential affiliation as determinants of team cohesiveness. *Research Quarterly*, P. 63–76.
11. Wilson W. and Miller N. (1961), Shifts in evaluations of participants following intergroup competition. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*. Vol. 63(2). P. 428-431.
12. World Development Report 2021: Data for Better Lives. available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021>, (Accessed 17.06.2021).
13. Де Сото Ернардо (2017), Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає на Заході і ніде більше. К.: Наш формат. 232 с.
14. Верховна рада України (1996), Конституція України, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>, (Accessed 14.02.2021).
15. Норт Д. (1997) Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. Москва: Фонд экономической книги «Начала», 1997. С. 70–71.
16. Верховна рада України (1997), Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>, (Accessed 14.02.2021).
17. Эрроу К. Д. (2004), Коллективный выбор и индивидуальные ценности. Москва: ИД ГУ ВШЭ, 204 с.

References.

1. Bernard J. S. (1973), The sociology of community. Glenview, IL: Scott, Foresman.
2. Cook S. (1970), Motives in conceptual analysis of attitude related behavior. *Proceedings of the Nebraska Symposium on Motivation*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
3. Festinger L. (1953), Group attraction and membership. *Group dynamics: Research and theory*. Evanston, IL: Row, Peterson.
4. Gordon H. S. (1954), The Economic Theory of a Common-Property Resource: The Fishery. *Journal of Political Economy*. №62. P. 124–142.
5. Hamblin C. L. (1958), Questions. *The Australasian Journal of Philosophy*. Vol. 36. P. 159–168.
6. James A. and Lott A. (1964), Reward frequency and the formation of positive attitudes toward group members. *Journal of Social Psychology*, P. 1–115.
7. Kretzmann, J. P. (2010). Asset-based strategies for building resilient communities. *Handbook of adult resilience*. New York: Guilford Press.
8. Lloyd W. F. (1977), On the Checks to Population. In *Managing the Commons/* eds. G. Hardin and J. Baden. San Francisco: Freeman, P. 8–15.
9. Oliver, M. (2001). Foreword. In T. M. Shapiro & E. N. Wolff (Eds.), *Assets for the poor: The benefits of spreading asset ownership*. New York: Russell Sage Foundation
10. Peterson J. A. and Martens R. (1972), Success and residential affiliation as determinants of team cohesiveness. *Research Quarterly*, P. 63–76.
11. Wilson W. and Miller N. (1961), Shifts in evaluations of participants following intergroup competition. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*. Vol. 63(2). P. 428-431.
12. World Development Report 2021: Data for Better Lives. available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021>, (Accessed 17.06.2021).
13. Hernando de Soto (2017), The mystery of capital, Kyiv. 232 с.
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Constitution of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>, (Accessed 14.02.2021).
15. North D. (1997), Institutions, institutional changes and the functioning of the economy, vol. 2, Fund of the economic book Beginnings, Moscow, Russia.
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>, (Accessed 14.02.2021).
17. Arrow K. J. (2004), Social Choice and Individual Values, Moscow, Russia.